

МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра філософії та соціології

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

НДПП 1.2.18. ПРОГРАМУВАННЯ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
(шифр і назва навчальної дисципліни)

галузь знань _____ 05 Соціальні та поведінкові науки
(шифр і назва напрямку підготовки)
спеціальність _____ 054 Соціологія
(шифр і назва спеціальності)
інститут, факультет, відділення _____ Історичний факультет, денне, заочне відділення
(назва інституту, факультету, відділення)

Робоча програма з навчальної дисципліни «Програмування соціологічних досліджень» для студентів за напрямом підготовки 054 Соціологія ОС «Бакалавр», денної та заочної форми навчання.

Розробники:

Зоська Я.В. професор кафедри філософії та соціології, доктор соціологічних наук, професор
Робочу програму схвалено на засіданні кафедри філософії та соціології МДУ

Протокол від «17» листопада 2020 року № 6

Завідувач кафедри філософії та соціології

(підпис)

Слющинський Б.В.

(прізвище і ініціали)

© Зоська Я.В., 2020 рік

© МДУ, 2020 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни		
		форма навчання		
		денна	заочна	
Кількість кредитів 4	Галузь знань: 05 «Соціальні і поведінкові науки»	Нормативна Цикл професійної підготовки		
Модулів – 3	Освітньо-професійна програма «Соціологія» Спеціальність 054 Соціологія	Рік підготовки:		
Змістовних модулів – 3		4-й		
Індивідуальне науково-дослідницьке завдання за вибором студента пропонується тема реферативного дослідження		Семестр		
		1-й		
		Лекції		
Загальна кількість годин – 120		24 год.		8 год.
		Практичні, семінарські		
Тижневих годин для денної форми навчання: 9 аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 5	24 год.		8 год.	
	Лабораторні			
	-			
	Самостійна робота			
	72 год.		104 год.	
	Індивідуальні завдання			
	10 год.			
	Вид контролю:			
	екзамен			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить (%): для денної форми навчання – 48/72 год. (40/60%), заочної – 16/104 год. (13/87%).

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета викладання навчальної дисципліни є вивчення базових понять, які стосуються проблем організації вибіркового соціологічного дослідження, формування у студентів знань про методи соціологічних досліджень та навичок їх застосування.

Завдання курсу: використовувати накопичений зарубіжною та вітчизняною наукою у цій галузі теоретичний та емпіричний матеріал у практичній діяльності; мати навички аналізу окремих соціальних феноменів та процесів, розробки програми дослідження та відповідного інструментарію.

Місце навчальної дисципліни в освітній програмі: Навчальна дисципліна «Програмування соціологічних досліджень» призначена для здобувачів вищої освіти спеціальності 054 «Соціологія» та входить до циклу нормативних дисциплін професійної підготовки. Курс пов'язаний із дисциплінами: вступ до фаху, комп'ютерні системи та технології, математичні методи в соціології, основи наукового дослідження, ймовірність і статистика, кількісні та якісні методи в соціологічних дослідженнях, методи збору соціологічної інформації, Програмування соціологічних досліджень, надійність соціологічної інформації, організаційна робота соціологічної служби.

Передумови для вивчення: опанування дисциплін: загальної підготовки (вступ до фаху, комп'ютерні системи та технології); професійної підготовки («Ймовірність і статистика», «Математичні методи в соціології», «Основи наукового дослідження», «Соціальна статистика», «Кількісні та якісні методи в соціологічних дослідженнях», «Методи збору соціологічної інформації», «Програмування соціологічних досліджень») та формування на основі їх вивчення необхідних навичок.

Навчальна дисципліна є теоретичною і практичною основою сукупності знань, вмінь та навичок, які формують профіль фахівця з питань застосування знань про методологію та методи соціологічних досліджень в їх організації та реалізації.

Результати навчання. Вивчення навчальної дисципліни сприяє:

- *формуванню загальних компетентностей* випускника (КЗ-3, КЗ-4, КЗ-6, КЗ-8);
- *формуванню спеціальних (фахових, предметних) компетентностей* (КП-1, КП-2, КП-6, КП-7, КП-9);
- *отриманню результатів навчання* (РН-7, РН-11).

Методика вивчення курсу для здобувачів вищої освіти спеціальності 054 «Соціологія» ґрунтується на єдності лекційних, семінарських занять, консультацій та самостійної роботи студентів.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин / 4 кредити ECTS.

3. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1. ПРОГРАМА ДОСЛІДЖЕННЯ ТА АНКЕТА.

Тема 1. Зasadничі вимоги програмування соціологічного дослідження.

Основні нормативні вимоги в проведенні соціологічного дослідження. Етапи і процедури соціологічного дослідження. Стратегія реалізації дослідження. Особливості методики і етапів розгортання теоретико-прикладного та прикладного досліджень. Проект, предпрограма, програма: основні компоненти, функції.

Програма соціологічного дослідження – основа визначення алгоритму реалізації дослідження. Роль програми в реалізації соціологічного дослідження. Програма дослідження: її функції та нормативні вимоги до неї. Структура програми соціологічного дослідження, її розділи та основні компоненти. Основні етапи розробки програми. Практичні поради по розробці програми. Типові помилки в програмі соціологічного дослідження.

Тема 2. Методологічний розділ програми дослідження – теоретичне визначення концепції дослідження.

Методологічний розділ програми соціологічного дослідження, його призначення та компоненти. Проблемна ситуація соціологічного дослідження. Об'єкт і предмет соціологічного дослідження. Мета й завдання соціологічного дослідження. Роль гіпотези в соціологічному дослідженні. Основні види гіпотез у соціологічному дослідженні. Вимоги до гіпотез у соціологічних дослідженнях. Операціональне визначення основних понять соціологічного дослідження. Емпірична інтерпретація основних понять соціологічного дослідження.

Тема 3. Процедурний розділ програми дослідження – методико-інструментальне визначення концепції дослідження.

Обґрунтування методів збору емпіричних даних (переваги, недоліки, можливості та обмеження), визначення переліку інструментарію. Емпіричне обґрунтування методики отримання інформації: (пілотаж інструментарію). Роль пілотажних досліджень при підготовці соціологічного дослідження. Загальні цілі та конкретні завдання "пілотажу" анкети (апробація, доопрацювання). Обґрунтування кадрового супроводу (розрахунків).

Підготовка даних до аналізу (система кодування). Планування завдань аналізу даних, обґрунтування методів. Планування процедури обробки анкет, введення даних в комп'ютер, вибір комп'ютерної програми обробки. Планування підготовки даних до аналізу на ЕОМ. Побудова нових показників, індексів, змінних. Підготовка та вибір звітної документації, планування стандартних етапів підготовки звітів. Поняття звіту і його структура, види звітів.

Тема 4. Планування, управління та організація соціологічного дослідження.

Планування соціологічного дослідження. План організації дослідження та етапи його проведення. Організаційний план дослідження. Робочий та сітьовий плани дослідження. Планування спостереження. Розрахунків, формування та підбір персоналу (групи збору, вводу та аналізу інформації) для реалізації всіх етапів дослідження. Метод спостереження: кадровий супровід (підготовка, якості персоналу). Організація опитувальної мережі.

Підготовка (навчання методики, інструктаж з методики, відбору одиниць спостереження, умов, вимог, термінів) персоналу (групи збору, вводу та аналізу інформації). Підготовка групи збору первинної інформації. Підготовка спостерігачів. Робота з інтерв'юером.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2. ТИПИ ПИТАНЬ АНКЕТИ.

Тема 5. Підготовка інструментарію соціологічного дослідження.

Поняття інструментарію соціологічного дослідження і вимоги до нього. Проектування інструментарію. Загальні правила конструювання опитувальників. Основні етапи роботи над опитувальником. Процес підготовки анкети. Особливості формування соціологічної анкети. Структура, композиція анкети. Оформлення анкети. Помилки, яких варто уникати при розробці анкет.

Тема 6. Підготовка запитань анкети.

Функціональне призначення запитань. Формулювання питань і якість анкети. Види і типи анкетних питань. Види запитань за різними критеріями класифікації.

Логічна структура, основні компоненти питання. Основні правила складання запитань для інтерв'ю. Вибір формату для відповідей. Прийоми стимулювання відповідей респондентів.

Помилки розробки питань анкети. Різновиди логічних помилок формулювання запитань.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 3. ВИБІРКА, ЇЇ РЕПРЕЗЕНТАТИВНІСТЬ.

Тема 7. Теорія та методологія побудови вибірки.

Методи реєстрації і системи збору даних.

Основні поняття: генеральна та вибіркова сукупності; основа вибірки, одиниці відбору, одиниці спостереження й об'єкти репрезентації відбору в соціологічному дослідженні; обсяг вибірки.

Перехід від об'єкта дослідження до одиниць спостереження (опитування). Проектування вибірки. Етапи і процедури вибіркового методу. Технологічна схема підготовки вибірки. Поняття і проблеми формування вибірки.

Особливості використання вибіркового методу в соціологічному дослідженні. Види і технологія формування вибіркової сукупності. Переваги та недоліки основних методів формування вибіркової сукупності. Телефонне інтерв'ю: формування репрезентативної вибірки

Вибірка документів і проблеми якості документальної інформації.

Тема 8. Обсяг вибіркової сукупності.

Основні вимоги до визначення обсягу вибіркової сукупності. Запланована точність отриманих результатів (прогнозована величина випадкових помилок вибірки). Рівень статистичної точності. Рівень дисперсії в генеральній сукупності. Бажана значущість відмінностей ознак, що аналізуються. Рівень довірчої вірогідності отриманих результатів. Рівень інформації про характер розподілу ознак у генеральній сукупності. Заплановані витрати, ресурси, строк реалізації дослідження, можливість розв'язання завдань. **Формули розрахунку обсягу вибірки при різних параметрах. Залежність обсягу вибірки від середньоквадратичного відхилення.**

Тема 9. Теоретичні основи простих схем ймовірнісного відбору.

Теоретичні основи ймовірнісного відбору. Прості схеми ймовірнісного відбору (процедура, розрахунок характеристик): простий випадковий відбір, серійний, гніздовий та систематичний. Ймовірнісний і систематичний відбір. Розробка інструкцій щодо реалізації відбору одиниць спостереження.

Тема 10. Теоретичні основи складних схем ймовірнісного відбору.

Складні схеми формування вибіркової сукупності. Стратифікована, районована вибірка. Багатоступінчаста вибірка. Комбіновані методи вибіркових досліджень. Розробка інструкцій щодо реалізації відбору одиниць спостереження.

Тема 11. Теоретичні основи схем неймовірнісного відбору.

Невипадкові методи відбору. Різновиди й можливості методів стихійного відбору. Методи неймовірнісної (не випадкової) вибірки (квотна). Розробка інструкцій щодо реалізації відбору одиниць спостереження.

Тема 12. Контроль параметрів вибірки.

Оцінка параметрів генеральної сукупності по вибірковій сукупності. Паспорт, параметри й статистики вибірки. Основні види погрешностей при використанні вибіркового методу. Репрезентативність вибіркової сукупності, її основні критерії й способи контролю. Обчислення помилки вибірки: замкнуте коло. Розрахунок фактичної похибки репрезентативності сформованої вибірки. Причини виникнення помилок вибірки й способи зниження їхнього рівня. Методи корекції (ремонт) вибірки.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма							Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	с	лаб	інд	с.р.		л	с	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Змістовний модуль 1. Програма дослідження та анкета.													
Тема 1. Зasadничі вимоги програмування соціологічного дослідження.	9	2	2	0	0	5	6	1	0	0	0	5	
Тема 2. Методологічний розділ програми дослідження – теоретичне визначення концепції дослідження.	9	2	2	0	0	5	7	1	1	0	0	5	
Тема 3. Процедурний розділ програми дослідження – методико-інструментальне визначення концепції дослідження.	9	2	2	0	0	5	6	1	0	0	0	5	
Тема 4. Планування, управління та організація соціологічного дослідження.	9	2	2	0	0	5	7	1	1	0	0	5	
Разом за модулем 1	36	8	8	0	0	20	26	4	2	0	0	20	
Змістовний модуль 2. Типи питань анкети.													
Тема 5. Підготовка інструментарію соціологічного дослідження.	10	2	2	0	0	6	9	1	1	0	0	7	
Тема 6. Підготовка запитань анкети.	10	2	2	0	0	6	9	1	1	0	0	7	
Разом за модулем 2	20	4	4	0	0	12	18	2	2	0	0	14	
Змістовний модуль 3. Вибірка, її репрезентативність.													
Тема 7. Теорія та методологія побудови вибірки.	9	2	2	0	0	5	10	0	0	0	0	10	
Тема 8. Обсяг вибіркової сукупності.	9	2	2	0	0	5	12	1	1	0	0	10	
Тема 9. Теоретичні основи простих схем ймовірнісного відбору.	9	2	2	0	0	5	11	0	1	0	0	10	
Тема 10. Теоретичні основи складних схем ймовірнісного відбору.	9	2	2	0	0	5	11	0	1	0	0	10	
Тема 11. Теоретичні основи схем неймовірнісного відбору.	9	2	2	0	0	5	10	0	0	0	0	10	
Тема 12. Контроль параметрів вибірки.	9	2	2	0	0	5	12	1	1	0	0	10	
Разом за модулем 3	54	12	12	0	0	30	66	2	4	0	0	60	
ІНДЗ	10					10	10					10	
Усього годин	120	24	24	0	0	72	120	8	8	0	0	104	

5. Теми семінарських занять

№з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Зasadничі вимоги програмування соціологічного дослідження.	2	0
2	Методологічний розділ програми дослідження – теоретичне визначення концепції дослідження.	2	1
3	Процедурний розділ програми дослідження – методико-інструментальне визначення концепції дослідження.	2	1
4	Планування, управління та організація соціологічного дослідження.	2	0
5	Підготовка інструментарію соціологічного дослідження.	2	1
6	Підготовка запитань анкети.	2	1
7	Теорія та методологія побудови вибірки.	2	
8	Обсяг вибіркової сукупності.	2	1
9	Теоретичні основи простих схем ймовірнісного відбору.	2	1
10	Теоретичні основи складних схем ймовірнісного відбору.	2	1
11	Теоретичні основи схем неймовірнісного відбору.	2	0
12	Контроль параметрів вибірки.	2	1
	Всього:	24	8

6. Теми практичних та лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
-	-	-	

7. Самостійна робота

№з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Зasadничі вимоги програмування соціологічного дослідження.	5	5
2	Методологічний розділ програми дослідження – теоретичне визначення концепції дослідження.	5	5
3	Процедурний розділ програми дослідження – методико-інструментальне визначення концепції дослідження.	5	5
4	Планування, управління та організація соціологічного дослідження.	5	5
5	Підготовка інструментарію соціологічного дослідження.	6	7
6	Підготовка запитань анкети.	6	7
7	Теорія та методологія побудови вибірки.	5	10
8	Обсяг вибіркової сукупності.	5	10
9	Теоретичні основи простих схем ймовірнісного відбору.	5	10
10	Теоретичні основи складних схем ймовірнісного відбору.	5	10
11	Теоретичні основи схем неймовірнісного відбору.	5	10
12	Контроль параметрів вибірки.	5	10
	ІНДЗ	10	10
	Всього:	70	94

8. Індивідуальні навчально-дослідні завдання

Індивідуальні навчально-дослідні завдання є невід'ємною формою набуття нових знань та навичок з курсу «Програмування соціологічних досліджень». Вони є ваговою частиною самостійної роботи студента над матеріалами курсу. Виконання студентом ІНДЗ є обов'язковою умовою оцінювання його успішності з опанування курсу.

ІНДЗ – Підготувати соціологічне дослідження за обраною темою.

Мета ІНДЗ – набути навичок самостійного визначення методології майбутнього дослідження.

Завдання ІНДЗ:

- скласти програму дослідження (методологічний та процедурний розділ);
- навести всі основні компоненти методологічного розділу програми дослідження;
- визначити тип майбутнього дослідження (розвідувальне, описове, аналітичне);
- обґрунтувати методiku дослідження (для теоретичного та емпіричного аналізу);
- визначити умови та особливості застосування обраних методів отримання інформації;
- визначити та обґрунтувати перелік інструментарію для отримання соціологічної інформації та розробити;
- визначити та обґрунтувати схему спостереження та реєстрації даних (суцільна, монографічна або вибіркова);
- визначити та обґрунтувати різновид вибіркового спостереження та реєстрації даних;
- розрахувати обсяг вибіркової сукупності, описати метод формування, здійснити розрахунки, описати процедуру формування та скласти інструкцію реалізації;
- скласти опитувальник та продемонструвати вміння уникнути помилок при визначенні його композиції, структури, оформлення та використання різних видів запитань;
- обґрунтувати склад дослідницького колективу та розрахувати кількість залученого персоналу для реалізації збору та аналізу даних;
- скласти робочий або сітвовий план реалізації дослідження.

Виконання ІНДЗ має сприяти:

- формуванню соціологічного бачення сутності, змісту процесу організації соціологічного дослідження;
- набуттю навичок обґрунтування методології соціологічного дослідження, визначення основних принципів;
- опанування та засвоєння навичок обґрунтування вибору та застосування соціологічних методів збору інформації (з урахуванням їх можливостей та обмежень) для вивчення актуальних соціальних проблем українського суспільства;
- формуванню навичок збору, аналізу, систематизації та узагальнення наукової літератури, кількісної та якісної соціальної інформації щодо обґрунтування проблемної ситуації та вибору теми;
- опанування та засвоєння вимог до підготовки самостійних аналітичних, дослідницьких й навчально-наукових робіт в галузі соціології;
- формування навичок пошуку та відбору літературних джерел для розкриття теми із використання інформаційних і комунікаційних технологій;
- формування здатності орієнтуватись в інформаційному просторі, володіти й оперувати інформацією відповідно до потреб розкриття теми, раціонально співіснуванні з техносферою;
- засвоєння навичок дотримання вимог щодо правил посилань на використані літературні джерела.

Вимоги до ІНДЗ:

- ІНДЗ має бути присвячене одній самостійно обраній студентом темі, яку від обирає з переліку рекомендованих. Тема роботи може бути висунута студентом самостійно, виходячи з його особистих наукових інтересів, але за тематикою навчального курсу та з обов'язковим погодженням із викладачем;

- робота має складатися з таких частин: вступ, основна частина – програма соціологічного дослідження (має бути структурована за основними компонентами програми дослідження або за пунктами завдань ІНДЗ), список використаних джерел і літератури;
- тема має бути розкрита змістовно, логічно, послідовно з відповідною коректністю у кожному елементі майбутнього дослідження;
- всі завдання ІНДЗ мають бути виконані;
- методологічний розділ програми дослідження має включати такі елементи (обґрунтувати вибір теми дослідження; дати опис стану проблеми: актуальність проблеми, її визначеність, стадію дослідження проблеми у соціологічному дискурсі, схарактеризувати власний фокус дослідження; визначити об'єкт (детальний аналіз з визначенням значущих ознак; та предмет дослідження; визначити носіїв проблемної ситуації (одиниці спостереження); мета дослідження; завдання дослідження; гіпотези (робоча, основні і вивідні (гіпотези-слідства)); інтерпретація основних понять та схема операціонального визначення основних понять);
- при визначенні типу дослідження обов'язково вказати основні вимоги (терміни реалізації, рівень довірчої вірогідності, рівень припустимої похибки тощо);
- при визначенні вибіркового спостереження та реєстрації даних здійснити обґрунтування характеристик генеральної сукупності, обсягу вибірки, методу формування вибіркової сукупності, процедури формування;
- при визначенні методів отримання інформації брати до уваги такі з них: фокусованого групового інтерв'ю, експертних оцінок, поштового опитування, телефонного опитування, пресового опитування, поштового опитування з використанням ІТ-технологій, нарративні інтерв'ю;
- основний документ збору первинної соціологічної інформації повинен бути логічно побудованим, з додержанням рекомендацій та розкривати тему, завдання дослідження.
- основний документ збору первинної соціологічної інформації (для методів опитування) має містити не менше 20 питань (різного типу за загальною типологією);
- робочий або сітьовий план має відображати всі заплановані дії в програмуванні майбутнього самостійного дослідження;
- ІНДЗ має бути подане у вигляді письмової роботи, яка потім може перерости в окремий підрозділ курсової, бакалаврської чи магістерської роботи;
- при підготовці тексту мають бути використані різні джерела інформації (підручники, нормативно-правові акти, монографії, статті, матеріали соціологічних досліджень, періодичні видання, інші електронні ресурси.);
- обов'язковим є посилання на використані джерела інформації;
- оформлення бібліографічних посилань має бути здійснене з дотриманням діючих вимог (ДСТУ 7.1:2006);
- форма подання – комп'ютерний набір, надрукований на аркушах формату А-4, кегль 14, шрифт – Times New Roman, інтервал – 1,5, мова – українська. Текст слід друкувати, дотримуючись таких розмірів чистих полів аркуша: лівий – 30 мм, правий – 10 мм, верхній – 15 мм, нижній – 20 мм.;
- обсяг роботи – до 20 сторінок;
- ІНДЗ може супроводжуватись графічною презентацією (що збільшує оцінку виконаної роботи щонайменше у два рази).

Перелік тем, які пропонуються для виконання дослідження:

1. Ставлення студентів до впровадження дистанційної освіти.
2. Політичні орієнтації сучасного студентства: фактори формування.
3. Стреси та їх вплив на особистість студента.
4. Музичні преференції сучасної молоді.
5. Ставлення студентів до телевізійної реклами.
6. Неформальні молодіжні об'єднання: характер діяльності.
7. Норми та девіації в молодіжному середовищі.
8. Дозвілля та хобі студентства.
9. Стиль життя студентства.

10. Патріотизм в житті української молоді.
11. Соціальний портрет підприємця-студента.
12. Споживання та споживчі інтенції української молоді.
13. Інтернет у житті сучасної молоді людини.
14. Місце й роль вищої освіти у житті сучасної української молоді.
15. Ставлення до праці сучасної молоді.

За період вивчення дисципліни студент повинен підготувати та захистити виконане ІНДЗ.

Проект подається на перевірку викладачеві після останнього семінарського завдання.

Контроль за виконанням завдань ІНДЗ здійснюється на індивідуальному занятті у формі публічного оприлюднення його результатів.

Перед тим, як презентувати результати власного дослідження, здійсніть його оцінку за допомогою бланку самооцінки (Зоська Я.В. Методичні рекомендації до виконання курсової роботи з дисципліни «Методи та організація соціальних досліджень» для студентів галузі знань 23 – «Соціальна робота», спеціальності 231 – «Соціальна робота». / Я. В. Зоська, Ю. Ю. Медведєва. – Запоріжжя : КПУ, 2019. – С. 16-17).

9. Методи навчання

Методика вивчення курсу «Програмування соціологічних досліджень» для здобувачів вищої освіти спеціальності 054 «Соціологія» ґрунтується на єдності лекційних, семінарських занять, консультацій та самостійної роботи студентів.

Лекції як один з основних видів проведення навчальних занять, призначені для засвоєння теоретичного матеріалу. Як правило, лекція є елементом курсу лекцій, який складає основний теоретичний матеріал окремої або кількох тем навчальної дисципліни (застосовується, зазвичай для студентів заочної форми навчання).

Семінарське заняття – основний вид проведення навчального заняття, яке передбачає дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких студенти за визначеними питаннями готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань.

Семінарські заняття з курсу забезпечують закріплення теоретичних знань та сприяють розвитку у здобувачів вищої освіти здатності до самонавчання та самовдосконалення.

Підготовка до семінарських занять вимагає від здобувачів вищої освіти систематичного самостійного: опрацювання питань до обговорення (за матеріалами лекцій) для участі у дискусії згідно плану семінару; опрацювання матеріалу рекомендованої літератури для додаткового розкриття теми за визначеними питаннями для самостійного опрацювання; підготування виступів, доповідей згідно переліку питань для самостійного опрацювання теми.

Самостійна робота студента дозволяє одержати додаткові знання у поєднанні з аудиторним навчанням за рахунок опрацювання додаткової інформації з теоретичних питань і практичних питань з навчальної дисципліни, а також виконання індивідуального навчально-дослідного завдання (ІНДЗ). Мета самостійної роботи – розвинути здатності до самостійного пошуку, збору, систематизації та презентації (усної, письмової) додаткової інформації з теоретичних питань, розглянутих на лекціях.

Самостійна робота над навчальним матеріалом передбачає:

- опрацювання лекційного матеріалу при підготовці до семінарських занять;
- перевірку підготовки до семінарських занять за допомогою питань до семінарського заняття;
- опрацювати додаткову інформацію з теоретичних питань, розглянутих на лекціях, що дозволяє одержати додаткові знання у поєднанні з аудиторним навчанням;
- опрацювання додаткових теоретичних питань з навчальної дисципліни і підготовка ІНДЗ.

Консультація – форма навчального заняття (індивідуальна або групова) у спеціально узгоджений (за рішенням кафедри) поза навчальний час, при якій студент отримує від викладача відповіді на конкретні запитання щодо виконання індивідуальних завдань або пояснення певних теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування.

При викладанні дисципліни застосовуються словесні, наочні та практичні методи навчання. Словесні (розповідь, пояснення) і наочні (ілюстрація, демонстрація, презентація) використовуються під час лекцій, практичні – при проведенні семінарських занять.

Вивчення дисципліни передбачає виконання та демонстрацію індивідуальних письмових і усних завдань, консультації, підготовку повідомлень.

10. Методи контролю

Начальна дисципліна передбачає такі основні види контролю: поточний, рубіжний (тематичний, модульний), підсумковий.

Поточний контроль здійснюється у процесі вивчення навчальної дисципліни з метою виявлення ступеню розуміння студентом засвоєного навчального матеріалу та вміння застосовувати його у практичній роботі. Основна мета поточного контролю – забезпечення зворотного зв'язку між викладачем та студентом у процесі навчання, забезпечення управління навчальною мотивацією студентів, коригування методів навчання. Поточний контроль має на меті перевірку рівня підготовленості студента до розв'язання професійних завдань.

Об'єктами поточного контролю студентів є:

- теоретичні знання, які продемонстровані студентами на семінарських заняттях;
- здатність до розв'язання професійних завдань;
- активність при обговоренні питань на семінарському занятті;
- виконані завдання для самостійної роботи, під час контролю яких можуть підлягати оцінці ступінь самостійності та повнота виконання завдання;
- виконане ІНДЗ;
- регулярне відвідування студентами аудиторних занять.

Застосовуються наступні форми поточного контролю: усне опитування, письмовий експрес-контроль на лекціях, практичних заняттях, колоквиум, виступи ЗВО при обговоренні питань на семінарських заняттях; тестування, комп'ютерне тестування, термінологічний (методичний) диктант, індивідуальні науково-дослідні завдання. Загальна кількість балів за поточний контроль фіксується у «Журналі обліку роботи академічної групи» до початку екзаменаційної сесії і засвідчується підписом викладача.

Поточний контроль здійснюється протягом семестру. Поточний контроль здійснюється під час проведення навчальних занять (лекцій, семінарських), а також за результатами виконання студентами завдань для самостійної роботи.

Результати поточного контролю та оцінка на виконане ІНДЗ враховуються викладачем під час виставлення підсумкової оцінки з навчальної дисципліни.

Рубіжний контроль реалізується як тематичний або модульний контроль (за вибором викладача).

Тематичний контроль спрямований на визначення рівня засвоєння студентами певної теми чи декількох взаємопов'язаних (в межах змістових модулів) тем.

Модульний контроль проводиться (за рахунок застосування модульно-рейтингового оцінювання знань (МРОЗ)) наприкінці змістового модулю за рахунок аудиторних занять і має на меті перевірку опанування студентом певної сукупності знань та вмінь, що формує цей модуль. МРОЗ спрямоване на забезпечення ритмічності роботи студентів протягом семестру, активізацію уваги студентів до предмета, мінімізацію самовільних пропусків занять, упорядкування самостійної навчальної діяльності студентів. Важливою рисою МРОЗ є більша об'єктивність оцінювання засвоєння матеріалу студентами, зведення до мінімуму суб'єктивних чинників.

Модульний контроль реалізується за рахунок узагальнення результатів поточного контролю знань (враховується підсумкова кількість балів за темами змістовних модулів) і проведення спеціальних контрольних заходів. Відповідно до положень КМСОНП, студентам можуть бути запропоновані до виконання різні за типом та формою завдання до змістових модулів курсу. Для дисципліни «Програмування соціологічних досліджень» завдання до модульного контролю передбачено у формі тестових завдань, які розкривають зміст модульної контрольної роботи (МКР).

Підсумковий контроль включає семестровий контроль у формі семестрового екзамену. Підсумковий контроль проводиться з метою оцінювання результатів навчання з дисципліни «Програмування соціологічних досліджень».

Семестровий екзамен як форма підсумкового контролю проводиться з метою встановлення рівня засвоєння студентом теоретичного та практичного матеріалу з дисципліни «Програмування соціологічних досліджень» за семестр.

Семестровий екзамен з курсу «Програмування соціологічних досліджень» проводиться в комбінованій формі (усна та письмова). Екзамен проводиться за екзаменаційними білетами, в кожному з яких по 3 запитання. На семестровий екзамен виносяться вузлові питання, типові і комплексні задачі, завдання, що потребують творчої відповіді та вміння синтезувати отримані знання і застосовувати їх при вирішенні практичних завдань.

11. Засоби оцінювання

Питання до семестрового екзамену:

1. Основні нормативні вимоги в проведенні соціологічного дослідження.
2. Етапи і процедури соціологічного дослідження.
3. Стратегія реалізації дослідження.
4. Проект, предпрограма, програма: основні компоненти, функції.
5. Роль програми в реалізації соціологічного дослідження. Основні етапи розробки програми.
6. Програма дослідження: її функції та нормативні вимоги до неї.
7. Структура програми соціологічного дослідження, її розділи та основні компоненти.
8. Методологічний розділ програми соціологічного дослідження, його призначення та компоненти.
9. Проблемна ситуація соціологічного дослідження.
10. Об'єкт і предмет соціологічного дослідження.
11. Мета й завдання соціологічного дослідження.
12. Роль гіпотези в соціологічному дослідженні.
13. Основні види гіпотез у соціологічному дослідженні.
14. Вимоги до гіпотез у соціологічних дослідженнях.
15. Операціональне визначення основних понять соціологічного дослідження.
16. Емпірична інтерпретація основних понять соціологічного дослідження.
17. Обґрунтування методів збору емпіричних даних (переваги, недоліки, можливості та обмеження), визначення переліку інструментарію.
18. Загальні цілі та конкретні завдання "пілотажу" анкети (апробація, доопрацювання).
19. Обґрунтування кадрового супроводу.
20. Підготовка даних до аналізу (система кодування).
21. Планування завдань аналізу даних, обґрунтування методів.
22. Планування процедури обробки анкет, введення даних в комп'ютер, вибір комп'ютерної програми обробки.
23. Побудова нових показників, індексів, змінних.
24. Підготовка та вибір звітної документації, планування стандартних етапів підготовки звітів.
25. План організації дослідження та етапи його проведення.
26. Робочий та сітьовий плани дослідження.
27. Планування спостереження.
28. Розрахунок, формування та підбір персоналу (групи збору, вводу та аналізу інформації) для реалізації всіх етапів дослідження.
29. Метод спостереження: кадровий супровід (підготовка, якості персоналу).
30. Організація опитувальної мережі.
31. Підготовка групи збору первинної інформації. Підготовка спостерігачів.
32. Робота з інтерв'юером.
33. Поняття інструментарію соціологічного дослідження і вимоги до нього.

34. Загальні правила конструювання опитувальників.
35. Основні етапи роботи над опитувальником Процес підготовки анкети.
36. Особливості формування соціологічної анкети.
37. Структура, композиція анкети.
38. Оформлення анкети.
39. Помилки, яких варто уникати при розробці анкет.
40. Функціональне призначення запитань.
41. Види запитань за різними критеріями класифікації.
42. Логічна структура, основні компоненти питання.
43. Основні правила складання запитань для інтерв'ю.
44. Прийоми стимулювання відповідей респондентів.
45. Різновиди помилок формулювання запитань анкети.
46. Методи реєстрації і системи збору даних.
47. Основні поняття вибіркового методу: генеральна та вибіркова сукупності;
48. Основні поняття вибіркового методу: основа вибірки, одиниці відбору, одиниці спостереження й об'єкти репрезентації відбору в соціологічному дослідженні;
49. Основні поняття вибіркового методу: обсяг вибірки, репрезентативність вибірки.
50. Етапи і процедури вибіркового методу.
51. Поняття і проблеми формування вибірки.
52. Види основних методів формування вибіркової сукупності.
53. Переваги та недоліки основних методів формування вибіркової сукупності.
54. Телефонне інтерв'ю: формування репрезентативної вибірки.
55. Вибірка документів і проблеми якості документальної інформації.
56. Основні вимоги до визначення обсягу вибіркової сукупності.
57. Обсяг вибірки та запланована точність отриманих результатів (прогнозована величина випадкових помилок вибірки).
58. Обсяг вибірки та рівень дисперсії в генеральній сукупності.
59. Обсяг вибірки та рівень довірчої вірогідності отриманих результатів.
60. Формули розрахунку обсягу вибірки при різних параметрах.
61. Прості схеми ймовірнісного відбору (процедура, розрахунок характеристик): простий випадковий відбір, серійний, гніздовий та систематичний.
62. Складні схеми формування вибіркової сукупності (процедура, розрахунок характеристик).
63. Стратифікована, районована вибірка (процедура, розрахунок характеристик).
64. Загальна характеристика багатоступінчастих комбінованих методів вибірових досліджень.
65. Невипадкові методи відбору (процедура, розрахунок характеристик, різновиди та можливості).
66. Оцінка параметрів генеральної сукупності по вибіркової сукупності.
67. Паспорт, параметри й статистики вибірки.
68. Репрезентативність вибіркової сукупності, її основні критерії й способи контролю.
69. Розрахунок фактичної похибки репрезентативності сформованої вибірки.
70. Методи корекції (ремонт) вибірки.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Кредитно-модульна система організації навчального процесу передбачає застосування модульного навчання за кредитами і охоплює зміст, форми та засоби навчального процесу, форми контролю якості знань та вмінь, навчальної аудиторної та самостійної роботи студента.

Змістовний модуль – це завершена, відносно самостійна, частина навчального курсу, що містить теоретичні та практичні завдання, систему навчально-методичного забезпечення.

Оцінка за модульний контроль виставляється як середнє арифметичне балів за всіма формами поточного контролю (враховується кількість балів за всіма темами змістовного модуля) і проведення спеціальних контрольних заходів за змістовним модулем.

Оцінка за тематичний контроль передбачає узагальнення результатів поточного контролю знань за всіма формами і виставляється як середнє арифметичне балів поточного контролю (враховується кількість балів за всіма темами змістовного модуля).

Рейтингова система оцінювання – це система визначення якості виконаної студентом аудиторної та самостійної роботи і рівня набутих ним знань та вмінь шляхом оцінювання (в балах) результатів цієї роботи шляхом поточного та підсумкового контролю.

Оцінка за рубіжний контроль (тематичний або модульний) до загального рейтингу успішності студента не додається.

Рейтинг складається з суми балів за:

– аудиторну роботу (відвідування лекційних занять, робота на семінарських заняттях – до 2 балів за кожне заняття);

– самостійну роботу (конспекти, опрацювання інформаційних джерел – 1 бал за кожне заняття);

– індивідуальне навчально-дослідне завдання (методологічний розділ програми – 3 бали, процедурний розділ програми – 3 бали; композиція анкети та варіативність використаних запитань – 4 бали; побудова вибіркової сукупності – 4 бали);

– екзамен (до 50 балів, з яких 16 балів за перше запитання та по 17 балів за 2 та 3 запитання).

Рейтингове оцінювання навчальних досягнень студента з курсу «Програмування соціологічних досліджень» здійснюється за інтервальною шкалою.

Оцінювання знань та вмінь студентів відбувається за наступним розподілом (денна/безвідривна форма навчання):

Поточне оцінювання та самостійна робота												Індивідуальне науково-дослідне завдання	екзамен	Сума
Змістовий модуль														
№1			№2		№3					№4				
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12			
3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	14	50	100

T1, T2 – теми змістових модулів.

Відпрацювання пропущених лекцій, семінарських занять здійснюється під час консультацій (якщо пропуски без поважних причин – зараховуються без балів).

Здобувачі вищої освіти допускаються до складання екзамену, якщо вони виконують умови контракту, повністю виконали усі види робіт, передбачені робочою програмою навчальної дисципліни, а набрана ними кількість балів за поточний контроль становить не менше 35. Студенту, який не набрав „прохідного мінімуму” (35 балів), за дозволом викладача, надається можливість здачі пройденого матеріалу для отримання необхідної кількості балів з поточного контролю шляхом виконання спеціальних тестів/контрольної роботи підвищеної складності. У разі невиконання цих завдань, студент не допускається до складання екзамену.

Підсумкова екзаменаційна оцінка з дисципліни розраховується як сума балів, отриманих під час екзамену (від 0 до 50 балів) та балів, отриманих під час поточного та/або рубіжного контролю. За рішенням кафедри студентам, які брали участь у науково-дослідній роботі (роботі конференцій, підготовці публікацій, а також були учасниками олімпіад, конкурсів тощо) можуть нараховуватися до 10 додаткових балів до підсумкового контролю.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Орієнтовні критерії оцінювання знань та вмінь студента за результатами вивчення навчальної дисципліни:

88–100 балів – за глибокі знання навчального матеріалу; вміння аналізувати явища, які вивчаються, у їхньому взаємозв'язку і розвитку, чітко і лаконічно; логічно і послідовно відповідати на поставлені запитання; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач;

80–87 балів – за ґрунтовні знання навчального матеріалу; аргументовані відповіді на поставлені запитання; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язування практичних задач;

71–79 балів – за міцні знання навчального матеріалу, включаючи розрахунки; аргументовані відповіді на поставлені запитання, які, однак, містять певні (несуттєві) неточності; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач;

61–70 балів – за посередні знання навчального матеріалу, мало аргументовані відповіді, слабе застосування теоретичних положень під час розв'язання практичних задач;

26–49 балів – за незнання значної частини навчального матеріалу, істотні помилки у відповідях на запитання, невміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач;

00–25 балів – за незнання значної частини навчального матеріалу, істотні помилки у відповідях на запитання, невміння орієнтуватися під час розв'язання практичних задач, незнання основних фундаментальних положень.

13. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення

Традиційні носії інформації, глобальні комп'ютерні мережі, засоби комунікації, сучасні технічні засоби.

14. Рекомендовані джерела інформації

Базові:

1. Борисова Ю.В. Методологія та методи соціологічних досліджень : навчальний посібник. – К. : ДЦССИ, 2003. – 216 с.

2. Городяненко В.Г. Социологический практикум : учебно-методическое пособие. – К. : Академия, 1999. – 158 с.

3. Горшков М.К., Шереги Ф.Э. Как провести социологическое исследование. Изд. 2-е дополн.– М.: Политиздат, 1990. – 288 с.

4. Джарол Б. Мангейм, Ричард К. Рич. Политология. Методы исследования: Пер. с англ./ Предисл. А.К. Соколова. – М.: Издательство "Весь Мир", 1997. – 544 с.

5. Зоська Я.В. Практикуми з соціально-правової роботи та соціології / О. Л. Скідін, Т. О. Огаренко, Л. П. Заставська. – Запоріжжя : КПУ, – Видання друге, доп. і перероб. 2014. – 302 с.
6. Основы прикладной социологии. Учебник для вузов. Под ре. Ф.Э. Шереги, М.К. Горшкова– М. : Academia, 1995. – Т1. – 200 с.
7. Основы прикладной социологии. Учебник для вузов. Под ре. Ф.Э. Шереги, М.К. Горшкова– М. : Academia, 1995. – Т2. – 192 с.
8. Паниотто В.И., Максименко В.С. Количественные методы в социологических исследованиях. – К., 1982. – 272 с.
9. Паніна Н.В. Технологія соціологічного дослідження. Курс лекцій. – К.: «Наукова думка», 1996. – 232 с.
10. Рабочая книга социолога. – М.: Наука, 1977. – 510 с.
11. Семенова В.В. Качественные методы: введение в гуманистическую социологию. – М.: Добросвет, 1998. – 292 с.
12. Татарова Г.Г. Методология анализа данных в социологии (введение) / Учебник для вузов. – М.: NOTA BENE, 1999. – 224 с.
13. Халтобин В.О. Методология и методы социологического исследования: Лекции и практические задания. – Запорожье: ГУ “ЗИГМУ”, 2005. – 260 с.
14. Ядов В. А. Социологическое исследование: Методология программа, методы. – М.: "Добросвет", 1998. – 595 с.

Додаткові:

1. Андреевков В.Г., Маслова О.М. Методы сбора информации М.: ИСИ АН СССР, 1985, – 62 с.
2. Батыгин Г.С. Лекции по методологии социологических исследований. М.: Аспект пресс, 1995, – 286 с.
3. Батыгин Г.С. Обоснование научного вывода в прикладной социологии. –М.: Наука, 1986, 271 с.
4. Веселкова Н.В. Методические принципы полуформализованного интервью // Социология: методология, методы, математические модели. – 1995. – №№ 5-6. – С. 28-48.
5. Голофаст В.Б. Многообразие биографических повествований // Социологический журнал. – 1995. - № 1. – С. 73-88.
6. Горбатов Д.С. Практикум по психологическому исследованию: Учеб. пособие. – Самара: Издательский Дом «Бахрах-М», 2000. – 248 с.
7. Готлиб А. Введение в социологическое исследование: Качественный и количественный подход. – Самара, Самарский университет. – 2002. – 424 с.
8. Зоська Я.В. Методичні рекомендації до виконання курсової роботи з дисципліни «Методи та організація соціальних досліджень» для студентів галузі знань 23 – «Соціальна робота», спеціальності 231 – «Соціальна робота». / Я. В. Зоська, Ю. Ю. Медведєва. – Запоріжжя : КПУ, 2019. – 40 с.
9. Казаринова Н.В., Филатова О.Г., Хренов А.Е. Практикум по социологии. Учеб. пособие для вузов. / Под общ. ред. проф. Г.С. Батыгина. – М.: "NOTA BENE", 1999. – 272 с.
10. Личковська О.Р. Контент-аналіз текстів масової комунікації. Навчально-методичний посібник до курсу «Соціологія масової комунікації». – Одеса: Астропринт, 2002
11. Маслова О.М. Качественная и количественная социология: методология и методы (по материалам круглого стола) // Социология: методология, методы, математические модели. – 1995. - №№ 5-6. – С. 1-15.
12. Ноэль Э. Массовые опросы. Введение в методику демоскопии. – М. : Ава-Эстра, 1993, – 272 с.
13. Плотинский Ю.М. Теоретические и эмпирические модели социальных процессов. – М.: Логос, 1998. – 280 с.
14. Подшивалкина В.И. Качественные методы исследования в социологии. Методическое пособие. Одесса – 2001. – 39 с.

15. Рукавишников В.О., Паниотто В.И., Чурилов Н.Н. Опросы населения. М.: Финансы и статистика, 1984, – 207 с.
16. Социология. Основы общей теории: Учебник для вузов / Отв. ред. академик РАН Г.В. Осипов, действительный член РАЕН Л.Н. Москвичев. – М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА – ИНФРА – М), 2002. – 912 с.
17. Социология: Словарь-справочник. Т.4. Социологическое исследование: Методы, методика, математика и статистика. – М.: Наука, 1991. – 357 с.
18. Социология: Учебник / Отв. ред. П. Д. Павленок. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательско-книготорговый центр "Маркетинг", 2002. – 1036 с.
19. Соціологія. Посібник для студентів навчальних закладів. / За ред. д.і.н., професора Городяненка В.Г. – К.: Видавничий центр "Академія", 1999. – 384 с.
20. Сучасні методики контент- аналізу: навчальний посібник / Батаєва К., Коритнікова Н., Костенко Н., Семотюк О., Юзва Л. – К. : Кондор, 2018. – 418 с.
21. Толстова Ю.Н. Измерение в социологии: Курс лекций. – М.: ИНФРА – М, 1998. – 224 с.
22. Улановский А. М. Качественная методология и конструктивистская ориентация в психологии / А. М. Улановский // Вопросы психологии. – 2006. – № 3. – С. 27–37.
23. Фенето Э. Интервью и опросник: формы, процедуры, результаты. – СПб. : Питер, 2004. – 160 с.
24. Хайнц А. Интеракция, идентичность, презентация. Введение в интерпретативную социологию / А. Хайнц ; [пер. с нем. под общ. ред. Н. А. Головина и В. В. Козловского]. – СПб. : Алетей, 1999. – 272 с.
25. Штомпка П. Визуальная социология. Фотография как метод исследования. – М. Логос. – 2007. – 153 с.

15. Інформаційні ресурси

1. <https://www.rada.gov.ua/> – Офіційний портал Верховної Ради України.
2. <https://www.kmu.gov.ua/> – Офіційний сайт Кабінету Міністрів України.
3. <http://mincult.kmu.gov.ua/control> – Офіційний сайт Міністерства культури України.
4. <http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.
5. <https://i-soc.com.ua/> – Інститут соціології НАН України.
6. <https://niss.gov.ua/> – Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України.
7. <https://sociopolis.ua/> – Центр соціологічних та політичних досліджень «Соціополіс».
8. <http://uccs.org.ua/> – Українські культурні дослідження.
9. <https://i-pro.kiev.ua/> – Інформаційна агенція культурних індустрій.